

УДК 378:316.4

DOI: 10.24919/2522-4700.34.120345

Оксана ШИПКО

orcid.org/0000-0002-3419-0987

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті визначено й обґрунтовано концептуальні засади комунікаційної діяльності сучасного університету в умовах інтернаціоналізації вищої освіти у конкретизації таких компонентів: виклад системи понять про процес цієї діяльності, визначення теоретико-методологічних настанов, мета, шляхи реалізації, суб'єкти взаємодії, змістове наповнення, форми реалізації, критерії оцінювання отриманих результатів.

Ключові слова: університет, концептуальні засади, інтернаціоналізація, комунікаційна діяльність, Болонський процес.

Оксана ШИПКО

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ КОММУНИКАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОВРЕМЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА В УСЛОВИЯХ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье определены концептуальные основы коммуникационной деятельности современного университета в условиях интернационализации высшего образования в конкретизации таких компонентов: изложение системы понятий, определение теоретико-методологических установок, цель, пути реализации, субъекты взаимодействия, содержательное наполнение, формы реализации, критерии оценки полученных результатов.

© Шипко Оксана, 2017

Ключевые слова: университет, концептуальные основы, интернационализация высшего образования, коммуникационная деятельность, Болонский процесс.

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань сучасного етапу розвитку вищої освіти в Україні в умовах інтенсивного розвитку глобального ринку освітніх послуг є підвищення її конкурентоспроможності, інтеграція в Єдиний освітній європейський простір, підвищення її якості та забезпечення доступності. Умовою ефективності цього процесу є урахування вимог Болонського процесу, європейських стандартів та підходів до надання якісних освітніх послуг, наукової та інноваційної складових у діяльності сучасних закладів вищої освіти, поступове запровадження європейських норм і стандартів, збереження національних досягнень та традицій і, найголовніше, збереження пріоритетності національної ідентичності як однієї із концептуальних засад комунікаційної діяльності сучасного університету в умовах інтернаціоналізації вищої освіти. Інтернаціоналізація вищої освіти – невід’ємна складова її розвитку на сучасному етапі. Однак суперечності між: а) глобалізаційними викликами сьогодення, які змінюють не лише різні сторони життя людини, але й саму людину, випробовують її готовність до участі в комунікаційних процесах, зокрема у професійній сфері і б) необхідністю збереження національної ідентичності як важливої концептуальної засади комунікаційної діяльності сучасного університету в умовах інтернаціоналізації вищої освіти обумовили актуальність теми пропонованої розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості та специфіка комунікаційних процесів, які відбуваються у просторі вищої освіти в умовах її інтернаціоналізації, є об’єктом сучасних міждисциплінарних досліджень у напрацюваннях українських та зарубіжних філософів освіти, педагогів, культурологів, інших фахівців. Зокрема, В. Луговий виявив і обґрунтував гальмівні чинники інтеграції вітчизняної вищої освіти в європейський освітній простір [3]; Ю. Федорченко проаналізував проблеми сучасного українського університету, окреслив при цьому шляхи їх розв’язання, визначив перспективи комунікаційної діяльності [5]; А. Дмитрішин здійснив порівняльний історичний аналіз діяльності євро-

пейського та інших університетів, виявив при цьому деконструктивні відмінності, що утруднюють інтеграційні, комунікаційні процеси в європейському просторі освіти [6]; С. Джесчак (Scott Jaschik) визначив історично сформовані академічні цінності європейської університетської освіти, визначив перспективи їх утвердження у сучасних умовах глобалізаційного процесу [7] та ін.

Метою статті є визначення й обґрунтування концептуальних засад комунікаційної діяльності сучасного університету в умовах інтернаціоналізації вищої освіти. У межах поставленої мети розв'язуємо такі **завдання**:

- встановити сучасні умови інтернаціоналізації вищої освіти;
- визначити й обґрунтувати концептуальні засади комунікаційної діяльності сучасного університету в умовах інтернаціоналізації вищої освіти.

Концептуальні засади комунікаційної діяльності сучасного університету в умовах інтернаціоналізації вищої освіти пов'язані із: викладом системи понять про процес цієї діяльності, визначенням теоретико-методологічних настанов щодо його здійснення, мети і завдань, шляхів їх реалізації, суб'єктів взаємодії, змістового наповнення, форм реалізації, критеріїв оцінювання отриманих результатів. Детальніше зупинимось на кожному із названих компонентів.

У системі понять щодо досліджуваної проблеми ключовими є ті, що у часо-просторових, причиново-наслідкових, суб'єкт-об'єктних стосунках власне і формують концепцію, цілісно розкривають суть її основної ідеї. Це поняття «сучасний університет», «інтернаціоналізація вищої освіти», «комунікаційна діяльність сучасного університету», «Болонський процес» тощо.

Сучасний університет (від лат. *universitas* – «сукупність») – це суб'єкт освіти, основними характеристиками якого є історично визначена автономія, задекларована у нормативно-правових актах сучасної України [1; 2 та ін.]. У процесі культурно-історичної еволюції поняття, як і практика університету, пройшли складний процес трансформації. Попри всі відмінності основних моделей університетської освіти у світі її специфіка як явища розкривається у ключових характеристиках, а саме: зосередження найбільш авторитетних професіоналів в області виробництва знання; право на «формальну сертифікацію» (видачу доку-

ментів про освіту і наукової кваліфікації); навчання у широкому спектрі дисциплін; здійснення дослідницької діяльності, формування соціальних і політичних еліт, а також, найважливіша, академічна автономія [6, с. 2].

За умови забезпечення університетської автономії та прав університет виступає ключовою інституцією громадянського суспільства, соціальним феноменом, функції якого виходять за межі викладання і наукових досліджень.

Українські університети у сучасних умовах характеризуємо низкою ознак, які не відповідають його природі. А саме: здебільшого університетська лекція чи семінарське заняття є продовженням шкільного уроку, тільки з більшим обсягом навчального матеріалу для засвоєння і складнішими завданнями, а студентська аудиторія у поведінкових, соціо-ментальних характеристиках уподібнена до учнівського класу, тож не дивно, що студент продовжує вчитися так, як вчився у школі; творча, колегіальна співпраця викладача і студента підмінена процесом репродуктивного навчання відповідно до університетських програм, які, де факто, є розширеним варіантом шкільної програми. Це унеможливорює творчу співпрацю викладача університету і студента, нівелює відповідальність, можливість задоволення освітніх потреб, формування конкурентного середовища тощо.

Як зазначає незалежний освітній аналітик-консультант Юрій Федорченко, без належного реформування системи вищої школи годі сподіватися на можливість плідної співпраці в рамках загальноєвропейських інституцій та систем, тобто втілення ідей інтернаціоналізації у формі і змісті комунікаційної діяльності сучасного університету [5].

Інтернаціоналізація вищої освіти є посиленням міжнародної складової у діяльності українських закладів вищої освіти, пошуком можливостей та механізмів для підвищення якості вищої освіти, її конвергенції на національному ґрунті і передбачає зближення університетів як суб'єктів освіти задля співпраці й комунікації.

Основними складовими інтернаціоналізації, як засвідчує досвід, є: розвиток міжнародної співпраці через програми академічного обміну; упровадження Європейської системи трансферу оцінок (англ. ECTS), яка забезпечує єдину процедуру оцінки

навчання за кордоном, пропонує систему виміру і порівняння результатів навчання, їхнього академічного визнання у комунікаційній міжсуб'єктній взаємодії; спрощення процедури визнання документів про освіту; розвиток програм для навчання іноземних студентів; розвиток міжнародної співпраці в науковій і дослідницькій сферах тощо. Таким чином, інтернаціоналізація освіти виступає одним із чинників становлення глобального простору вищої освіти і в комунікаційних міжсуб'єктних процесах концептуалізує культурно-гуманітарну стратегію закладу вищої освіти.

Теоретико-методологічні настанови щодо здійснення комунікаційної діяльності університету відповідають філософії Болонського процесу (1999), створення Єдиного європейського освітнього простору (2010, Будапешт–Відень), Наглядової ради Великої хартії університетів (2001), що визначають університети методологічними центрами розвитку національних систем освіти в кожній країні. Стратегія у комунікаційній діяльності університетської освіти визначена принципами *єдності* професійних цілей і завдань для усіх учасників науково-освітнього процесу, різних підрозділів, служб тощо; *взаємозв'язку часткового й загального* – інтересів національних систем освіти та Європейської освітньої співдружності; *системності* – досягнення балансу між декларованими напрямками та послідовністю здійснюваних заходів у комунікаційному просторі університету/регіону/країни/Європи (світу); *технологічності* комунікаційної діяльності, що передбачає її концептуалізацію, визначення алгоритму діяльності університету та підрозділів, власне діяльність, її варіативність, інноваційність, досягнення результату в реалізації кадрового потенціалу та студентської аудиторії, його аналіз та корекцію діяльності; *динамізму*, що забезпечить досягнення відповідності між запитами, потребами комунікаційного простору (Європейського/світового, національного, регіонального, університетського) і можливостями їх задоволення тощо.

Мета комунікаційної діяльності університету – створення умов для формування і виховання творчої особистості, її соціалізації з використанням надбань української та європейської культури. Цільовими завданнями комунікаційної діяльності університету в умовах інтернаціоналізації є розробка міжнародних

програми, розвиток академічної свободи, інституційної автономності і соціальної відповідальності, а також формування міжнародної свідомості і відкритості студентів та викладачів, мовної культури у володінні іноземною мовою, гнучкості мислення, толерантності та поваги до інших.

Шляхи реалізації мети та завдань комунікаційної діяльності університету зосереджені в процесі навчання і викладання, керуванні університетом, в діяльності його служб і підрозділів. Важливою складовою формування нового глобального простору вищої освіти стає розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, які набувають все більшого поширення і у сфері вищої освіти [7]. Функціонування Інтернет-сайту університету у віртуальному просторі суб'єктів освітньої сфери виконує репрезентативну, інформаційну, комунікаційну, рекламну, коригувальну, інноваційну, функцію зворотного зв'язку. На наш погляд, інформатизація як домінанта вищої освіти – визначальна. Завдяки їй формуються умови для забезпечення масовості й інтернаціоналізації освітніх послуг, здійснення внутрішньої і зовнішньої комунікаційної діяльності відповідно до форми і змісту Болонських реформ в Україні. Механізмами їх успішного проведення В. Ортинський визначає такі: удосконалення системи порівнюваних наукових ступенів; прийняття системи освіти, яка базується на двох циклах навчання (бакалавр – магістр); упровадження системи кредитів (ECTS); спрощення процедури визнання кваліфікацій, що сприятиме працевлаштуванню випускників і студентів на європейському ринку праці (використання додатка до диплома); розвиток європейського співробітництва щодо контролю за якістю освіти; цінність навчання упродовж усього життя; створення умов для мобільності на європейському ринку праці й освітніх послуг; розвиток привабливості європейського простору вищої освіти, перетворення Європи на найбільш конкурентоспроможний і розвинутий освітній простір у світі; установлення тісніших зв'язків з європейським простором вищої освіти та європейським простором досліджень; забезпечення студентів відповідними до загальних вимог кваліфікаціями [4, с. 96 – 97].

Створення умов для здобуття міжнародної освіти виховує у викладачів та студентів як суб'єктів комунікаційної взаємодії готовність до діалогу, відкритість, розширення мовної картини

світу через знання іноземної мови, гнучкість мислення, толерантність та повагу до інших, що загалом є необхідним для співіснування в глобалізованому світі, навчає здійснювати вільний вибір і бути відповідальним за його наслідки, що в сукупності формує конкурентоспроможного професіонала, свідомого громадянина.

Змістове наповнення комунікативної діяльності університету в процесі інтернаціоналізації вищої освіти пов'язане зі створенням умов для самореалізації особи, а не набуттям нею чітко регламентованого обсягу знань і вмінь.

Формами реалізації мети й завдань комунікаційної діяльності виступає забезпечення мобільність українських студентів та викладачів. Це – підвищення рівня фінансового забезпечення, спрощення візового режиму, інформаційне забезпечення щодо можливості й умов навчання та викладання у закладах вищої освіти за кордоном, державна міжвідомча підтримка процедури отримання грантів, розширення доступу українських громадян до грантів країн-членів ЄС.

Створенню належних комунікаційних умов сприятиме й подолання гальмівних чинників євроінтеграції вищої освіти, зокрема оновлення законодавства про вищу освіту на основі узгодженої національної концепції якісної вищої освіти, сумісної з освітою країн ЄС; розроблення національної системи кваліфікацій, узгодженої з європейськими кваліфікаційними рамками для Європейського простору вищої освіти та навчання упродовж життя; прийняття компетентнісного і кредитного підходів та формування на їх основі змісту і форм вищої освіти, визначення моделі фахівців, способи моніторингу й оцінювання освітнього результату, що зацікавить і об'єднає для ідентифікації якісних характеристик вищої освіти всі сторони – студентів, випускників, роботодавців, викладачів, урядовців; зменшення непомірно (стосовно реальних ресурсів і резервів) великої, деформованої мережі закладів вищої освіти, що склалася за роки незалежності країни без урахування реальних можливостей і потрібної доцільності, яка є очевидним і найбільш серйозним фактором низької якості вітчизняної вищої освіти тощо [3, с. 91].

Критерієм оцінювання результатів комунікаційної діяльності університетів у процесах інтернаціоналізації вищої освіти виступають умови для її здійснення і збереження національної іден-

тичності суб'єкта комунікаційної діяльності. Відтворення моделі випускника сучасного закладу вищої освіти визначає у ньому здатність творчо мислити, швидко орієнтуватися в сучасному насиченому інформаційному просторі, приймати нестандартні рішення, вчитися і гармонійно розвиватися упродовж усього життя, задовольнити власну потребу у фундаментальних знаннях та підвищенні загальноосвітнього і професійного рівня, прагнути зміцнити свою державу, бути патріотом рідної землі. Компонент соціо-ментальних особливостей, культурно-історичного досвіду суб'єктів освіти є важливим ресурсом збереження самодостатності національної сучасної вищої освіти, досягнення нею рівноправного діалогу в процесі розмаїтої комунікаційної міжсуб'єктної взаємодії в Єдиному європейському (світовому) освітньому і науковому просторі.

Висновки. Проявами глобалізаційних процесів в освіті є виникнення Єдиного європейського освітнього простору, інтернаціоналізація, конвергенція систем освіти, в умовах якої відбувається комунікаційна діяльність університету. Концептуалізація комунікаційної діяльності сучасного університету здійснена нами у розкритті таких компонентів: виклад ключових понять про процес цієї діяльності, визначення теоретико-методологічних настанов щодо його здійснення, мети і завдань, шляхів їх реалізації, суб'єктів взаємодії, змістове наповнення процесу, форми реалізації, критерії оцінювання отриманих результатів. Мета і завдання комунікаційної діяльності університету корелюються із метою Болонського процесу, зокрема: умови для полегшеного переїзду громадян з метою подальшого навчання чи працевлаштування у Зоні європейської вищої освіти; зростання привабливості європейської вищої освіти; розширення Європи та забезпечення її подальшого розвитку як стабільного, мирного, толерантного суспільства; розвиток національної системи освіти.

Досягнення очікуваних результатів у комунікаційній діяльності українського університету в умовах інтернаціоналізації вищої освіти є справою часу і пов'язане із усуненням недоліків, плеканням національної ідеї вищої освіти, збереженням і множенням національних освітніх традицій.

Перспективною подальших розробок проблеми є відтворення моделі випускника сучасного українського закладу вищої освіти як потенційного суб'єкта комунікаційного процесу.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» (Відомості Верховної Ради, 2014, № 37 – 38; Із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Концептуальні засади та напрями розвитку вищої освіти в Україні. Роз'яснення від 14.10.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0067323-11>.
3. Луговий В.І. Гальмівні чинники інтеграції вітчизняної вищої освіти в європейський освітній простір / В.І. Луговий // Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи : монографія / за заг. ред. Ф.Г. Ващука. – Ужгород : ЗакДУ, 2011. – 560 с. – С. 84–97.
4. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / В.Л. Ортинський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
5. Федорченко Ю. Проблема університету: чи існують в Україні університети? [Електронний ресурс] / Ю. Федорченко. – Режим доступу : <https://osvita.ua/vnz/56402/>
6. Dmitrishin A. Deconstructing Distinctions. The European University in Comparative Historical Perspective / A. Dmitrishin // UPF Journal of World History. – Entremons : Universitat Pompeu Fabra, 2013. – № 5. – P. 1–18.
7. Jaschik Scott. Globalization and Academic Values / Scott Jaschik [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.insidehighered.com/news/2012/04/20/international-university-group-seeks-focus-values-global-higher-ed-projects>.

References

1. *Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu»* (Vidomosti Verkhovnoi Rady, 2014, № 37 – 38; Iz zminamy, vnesenymy zghidno iz Zakonom № 2145-VIII vid 05.09.2017) [*Law of Ukraine on Higher Education*]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].
2. *Kontseptualni zasady ta napriamy rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini. Roziasnennia vid 14.10.2011* [*Conceptual Principles and trends of higher education development in Ukraine*]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0067323-11> [in Ukrainian].

3. Luhovyi, V.I. (2011). Halmivni chynnyky intehratsii vitchyznianoï vyshchoi osvity v yevropeïskyi osvıtnii prostir [Braking factors of the integration of the national higher education into the European educational space]. In F.H. Vashchuk (Ed.), *Intehratsiia v yevropeïskyi osvıtnii prostir: zdobutky, problemy, perspektyvy – Integration into the European educational space: achievements, problems, perspectives* (pp. 84–97). Uzhhorod: ZakDU [in Ukrainian].

4. Ortynskyi, V.L. (2009). *Pedahohika vyshchoi shkoly [Higher Education Pedagogy]*. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury [in Ukrainian].

5. Fedorchenko, Yu. (n.d.). *Problema universytetu: chy isnuıut v Ukraini universytety? [The problem of a university: do universities exist in Ukraine?]*. Retrieved from <https://osvita.ua/vnz/56402/> [in Ukrainian].

6. Dmitrishin, A. (2013). Deconstructing Distinctions. The European University in Comparative Historical Perspective. *UPF Journal of World History*, 5, 1–18. Entremons: Universitat Pompeu Fabra [in English].

7. Jaschik, Scott. (n.d.). *Globalization and Academic Values*. Retrieved from <https://www.insidehighered.com/news/2012/04/20/international-university-group-seeks-focus-values-global-higher-ed-projects> [in English].

Стаття надійшла до редакції 04.09.17.